ШПАГА

„Всичко е наред, госпожо маркизо!“ — песничката с този рефрен била станала най-популярна във Франция през онези години, когато Шарл дьо Гол в мрачна самотност се взирал в света, виждайки навсякъде „печата на упадък“. В песимизма си той се оказал действително самотен, защото за буржоазна Франция през 1926—1930 г. било настъпило време на еуфория — на радостно, повишено настроение. Наистина след дълги години катастрофална инфлация благодарение на реформите на Поанкаре франкът станал една от най-здравите валути. На мястото на стария банков капитал, силно изхабен в катаклизмите на световната война, се надигнал нов финансово-промишлен капитал. Производството във Франция от 1920 до 1929 г. било нараснало с 31 процента, докато в цяла Европа то се било увеличило само с 18 процента.

Непоколебима изглеждала хегемонията на Франция в Европа, осигурена от Версайския договор. Бриан внушавал миротворни златни сънища, обещавал ера на безкраен мир. Наистина в хора на безгрижните гласове понякога прониквал страшният рев на надигащия се фашизъм в Германия. Но нали Германия щяла да тръгне да воюва на Изток, срещу болшевиките! Нали бил сключен договорът в Локарно, който гарантирал само западните граници на Германия. Из кръчмичките в Монмартр пеели такава песничка: „Локарно... Локарно... Всичко е прекрасно.“ Когато един певец изменил последните думи и изпял: „Всичко е напразно!“, го освиркали. За каква война може да става дума, щом дори металургичните фирми от разните страни се обединявали? През 1926 г. възникнал Стоманеният картел между Франция, Германия, Белгия и Люксембург, символизиращ, изглежда, началото на края на международната икономическа конкуренция. А къде остава Паневропа, която ще превърне европейския конгломерат от народи в задружно семейство, както уверявал Бриан?

Не, всичко е наред, съвсем наред, госпожо маркизо! Жюл Ромен издал нов роман — „Хора с добра воля“, където нарисувал спокойната, оптимистична картина на тогавашното буржоазно общество. А живописта! Достатъчно било да се посети една изложба, за да се разсеят тревожните предчувствия. Матис в серията „Одалиски“ и портретите създавал изумително светъл колорит, знаменита хармония на цветове, свеждайки рисунъка до няколко прости линии и заливайки платното с ярка светлина. Радвали всички багри и у Брак. Марке утвърждавал простата и непосредствена поезия на живота.

Не, всичко е прекрасно, щом всяка вечер „цял Париж“ се отдавал спокойно на удоволствия. Ресторантите били препълнени. Буржоазната младеж се увличала по нахлуващите от САЩ нови танци под звуците на възбуждащия кръвта задокеански джаз, който триумфално шествувал из Европа. Малцина се досещали, че танцуват върху вулкан, чиито страшни сили напомняли все по-често за себе си. Нали „разцветът“ израснал върху почвата на небивалата интензивна експлоатация на работническата класа, която сега все по-ясно съзнавала своето положение, защото активно действувала младата Френска комунистическа партия. Преодолявайки вътрешната борба против троцкистите и десните, тя ставала огромна сила. На парламентарните избори през април 1928 г. комунистите получили над 1 милион гласове — с 200 хиляди повече, отколкото на предишните избори.

А след това като гръм от ясно небе през есента на 1929 г. прозвучало съобщението за „черния“ петък на Уолстрийт. Започвала голямата световна икономическа криза на капитализма. Но повече от година Франция се чувствувала като „щастлив остров“. Благодарение на затворения вътрешен пазар и на ниския курс на франка, улеснил експорта, тя се задържала по-дълго от всички. Уви, през есента на 1930 г. дошъл и нейният ред. Френското производство спаднало за една година с 33 процента, настъпила масова безработица. Само в „процъфтяващия“ капиталистически свят без работа останали 30 милиона души, а производството спаднало с 40 процента. Това било невиждана катастрофа, много по-драматична за буржоазията, защото настъпвала в разгара на прословутата еуфория.

Дьо Гол наблюдавал с мрачно удовлетворение как се сбъдват неговите пророчества за неустойчивостта на съвременния

свят. Естествено, той пренебрегвал въпроса, че кризата с цялата си сила потвърждавала марксическата истина за неизкоренимите противоречия на капитализма, и гледал на кризата, както винаги, от свое гледище, състоящо се в това, че в историята доминира националният елемент, който предопределя органическата неизбежност на вечното противопоставяне на нациите и периодичните кървави сблъсквания между тях. Той смятал, че всички държави, обхванати от кризата, ще търсят решение на трудностите си във външни експанзии за сметка на други страни. Те ще вдигнат протекционистки крепостни стени на икономически национализъм и ще превърнат пазарите в поле на икономическа битка. По-силните ще се опитат да прехвърлят тежестите върху слабите. Кризата е само поредната фаза на борбата на всички против всички, в която ще оцелеят силните и безпощадните. Икономическият национализъм е само прелюдия към политическия национализъм, който води само към война!

А за нея Дьо Гол мислел винаги. В онези мрачни години на несполуки, заобиколен от стена на неразбиране, той сякаш водел и втори живот, намирайки средство за самоизява в размисли за войната и в литературното си творчество. Наистина първата му книга „Смут в неприятелския лагер" била забравена веднага, а десетина негови статии не предизвикали почти никакъв отзвук. Но горчивите несполуки не обезкуражавали Дьо Гол. Характерът му на силен, уверен в себе си човек му помагал упорито да продължава работата си, макар и да не срещал някакви признаци на насърчение от страна на обществото, което не желаело да нарушава спокойствието си с мрачните, заплашителни пророчества за неизбежна война.

През 1932 г. Берже-Левро, другар на Дьо Гол от пленничеството в Инголщат, който бил станал издател на военна литература, издал новата му книга — „Върху острието на шпагата". Съдържанието на тази книга за войната е доста неопределено, както и нейното ефектно заглавие. Стилът е твърде претенциозен, а смисълът ѝ се свежда до своеобразна компилация на идеи, понякога твърде стари. Тъй като, както е известно, всичко ново е основателно забравено старо, не е трудно да се намерят много източници за вдъхновението на Дьо Гол. Разбира се, неизменно остава влиянието на неговите юношески оракули, макар че Пеги загинал на фронта още през 1914 г.,

а Барес бил умрял през 1923 година. На Бергсон пък Дьо Гол направо се позовава и го цитира. Много места навеждат на мисълта за влиянието на Морас не само по отношение на стила, но и в разсъжденията на Дьо Гол за ролята на бележитите личности. Мисълта на Морас, че „народът има нужда от водач също така, както човекът има нужда от хляб", винаги ще бъде близка и разбираема за него.

В книгата „Върху острието на шпагата" явно се долавя тръпчивият вкус на откровено реалистичните, ако не и цинични политически принципи на Макиавели. Що се отнася до Ницше, върху когото Дьо Гол се нахвърля в книгата си „Смут в неприятелския лагер" за това, че е оказал пагубно въздействие върху германските военни ръководители, не е възможно влиянието му да не се забележи в разсъжденията за отношенията между вожда и масите. Дьо Гол също така открито изхожда от идеите на Клаузевиц за пълководеца. Мнозина сочат явната му близост с идеите на френския военен теоретик от миналия век Ардан дю Пик, писал за ролята на „моралните сили" във войната. В книгата намира отзвук, разбира се, и романтикът на печалния и почетен войнишки занаят Алфред дьо Вини.

Изброяването на всички тези идейни предшественици на Дьо Гол съвсем не лишават книгата му от оригиналност, ако се вземе под внимание постановката на въпроса за войната, армията и пълководеца в конкретен момент и в специфична форма. Изобщо за сериозното ѝ научно значение по съществото на разглежданите в нея въпроси не заслужава особено да се говори, тъй като например основната причина за войните Дьо Гол вижда в човешката природа. Може би било възможно да се намери в книгата голяма научна стойност, ако тя беше излязла поне преди 200 години.

И все пак „Върху острието на шпагата" има съвършено изключително значение по главния за нас въпрос — как е еволюирала личността на Шарл дьо Гол. Това е поразителен автобиографичен документ, макар че авторът очевидно съвсем не я вижда така. И макар че „книгата претърпяла провал", както пише в биографията на Дьо Гол Жан Лакутюр, след много години, в светлината на последвалата грандиозна кариера на нейния автор, тя придобива съвсем друго значение.

Книгата на Дьо Гол не е някакъв случаен отклик на злобата на деня. Тя изразява неговите мисли, натрупани през много

години. За това говори самата ѝ структура. Първите три глави: „За военната дейност", „За характера", „За престижа", представляват обработени текстове на лекции, прочетени от Дьо Гол през 1927 г. във Висшето военно училище и в Сорбоната. В основата на главата „За доктрината" е легнала статията, публикувана от него още през 1925 г. под заглавие „Доктрина a priori или доктрина на обстоятелствата". Специално за книгата той е написал отново увода и последната, пета глава — „За политиката".

Макар че книгата звучала в остър дисонанс на фона на основните насоки на буржоазната политическа мисъл в епохата на „разцвета" и еуфорията, това не значи, че Дьо Гол пренебрегвал действителността. Напротив, през всичкото време я има предвид и открито излива огорчението си, в което отразява личната си неудовлетвореност от съдбата си и съзнанието за несправедливостта на принизеното положение на френската армия в ерата на брианoвския пацифизъм. При това полемизира анонимно с апологетите на тогавашния международен „стабилитет".

„Нестабилността — пише той — е характерна за нашата епоха. Колко правила, предсказания, доктрини са опровергани, колко изпитания, загуби, разочарования, а така също колко взривове, удари, изненади разколебаха установения ред. Преобразеният от армиите свят остана само да страда и оплаква загубените си надежди. Тази меланхолия на военните в периода на мира може да се смята несъмнено за класическо явление. Но военните хора не могат да възприемат без болка контраста между фиктивната дейност на армията в мирно време и нейната скрита мощ."

Дьо Гол смята за естествено, че военните и техните грижи са поставени на втори план при всеобщия стремеж на народите към мир. От своя страна той намира, че този стремеж е напълно естествен резултат от тежките изпитания на неотдавнашната война. Но надеждата, че войната ще бъде избягната само поради това, че е ужасна, той смята за безпочвена илюзия. Дьо Гол пише със сарказъм за появата на някаква мистична вяра в невъзможността на войната, обяснима изключително със страстното желание тя да бъде избягната. Според него тази мистична вяра е напълно лишена от логични и изобщо от всякакви реални основания. По такъв начин той като че ли про-

явява разбиране на наивната увереност, че войната е невъзможна, но само заради това, за да покаже безпочвеността на тази увереност. „Пред вида на болен — пише той, — застрашен от юмрука на смъртта, никой не може да остане безчувствен."

Към заплахи от този вид отнася и опитите да се създаде система на международна сигурност. Неспирното изменение е смисълът на историята и то е несъвместимо с какъвто и да е застой. Никакво съотношение на силите не може да се смята за окончателно, защото то непременно се изменя. Слабите винаги ще се стремят да станат силни, а силните — да властвуват над слабите. Невъзможно е да се спре еволюцията и следователно не може да се закрепи за дълго време мирът, особено чрез декларации и споразумения, които имат само морална сила. Сякаш полемизирайки с тези, които превъзнасяли значението на пакта Бриан — Келог, тъй като той забранявал войната, Дьо Гол пита: „Достатъчно ли е да се приеме един закон, ако е невъзможно той да се наложи със сила?" И цитира кардинал Рец: „Незащитените със сила закони се отхвърлят с презрение."

Войната не може окончателно да се предотврати и затова, защото тя е проява на фактора сила, която е главно съдържание на живота, на природата, на самия човек. Но това неизбежно явление не е само гибелно, то е и благотворно едновременно. Дьо Гол смята, че трябва да се говори за това откровено, направо и рязко, защото става дума за най-ужасното събитие в живота на човечеството, за войната като обективна последица от необходимото съдържание на живота, немислим без насилие.

„Можем ли да си представим живота без фактора сила? — пише Дьо Гол. — Когато се попречи на раждането на новото, умът се обезплоди, душата се замрази и нуждата се приспи, виж тогава несъмнено силата ще изчезне от замръзналия в неподвижност свят. Иначе никой не може да направи немислимо съществуването на силата. Силата е средство на мисълта, инструмент на действието, условие на движението; тя е необходима акушерка, за да се получи прогрес, макар и за един ден. Силата е щит на мъдреците, опора на троновете, лост на революцията: редът и свободата от своя страна са задължени на нея за съществуването си. Силата е люлка на градо-

вете, скиптър на империите, гробар на стигналия до упадък; тя дава закони на народите и определя тяхната съдба."

Тази апология на силата беше необходима на Дьо Гол, за да докаже, изтъквайки неизбежността на войната и нейната благотворност, че е необходимо да съществуват армиите. Нещо повече, той се стреми да убеди читателя, че както без фактора сила е немислим животът във всяка форма,така и без армиите е невъзможен прогресът на човешкото общество. Той знае и има предвид антимилитаристичните настроения и обвинителните аргументи срещу армиите. И за да ги опровергае и докаже не само необходимостта от военния занаят, но и неговото прогресивно значение, иска да изглежда обективен. Дори като че ли се съгласява с всички обвинения, отнасящи се до въоръжените сили, и сам ги повтаря. Но Дьо Гол прави всичко това само за да изтъкне тяхната неоснователност. От неизбежно зло армиите се превръщат у него в решителна сила за развитието на световната цивилизация. Очевидно по такъв начин обосновава правомерността на милитаризма.

„Армиите — пише той — във всички времена са били инструмент на варварство... Из глъбините на сърцата си те изригват мръсотията на низшите инстинкти. Те превъзнасят убийството, подхранват омраза, възбуждат алчност. Потискат слабите, издигат недостойните, поддържат тиранията. Тяхната сляпа ярост е погубвала най-добрите замисли, потискала е най-благородните движения. Непрекъснато рушат реда, унищожават надеждите, предават на смърт пророците. Такова приложение им намира Луцифер, но те се намират и в ръцете на Архангела. С какви добродетели са обогатили те моралния капитал на хората! Благодарение на тяхното съществуване, мъжество и преданост величието на душата достигна върхове... Разпространявайки идеи, провеждайки реформи, проправяйки пътища на религиите, армиите са разнасяли из вселената всичко, което я е обновило, подобрило или утешило. Благодарение само на техните кървави усилия в света се появиха елинизмът, римският ред, християнството, правата на човека и съвременната цивилизация."

Зад широките им абстракции отстъпва всичко — разликата между справедливите и несправедливите войни, между революционните армии и армиите на реставрацията, между армиите на агресията и отбраната. Армията се превръща в ня-

какъв символ, в чиста идея, с помощта на която, естествено, се реабилитира всеки милитаризъм, защото отговорността за неговите престъпления, доколкото те съществуват, пада върху цялото човечество. „Позорната и величествена история на армиите е история на хората“ — пише Дьо Гол.

И така, той посочил ролята и мястото на армиите в историята, издигнал значението им до равнището на главна движеща сила, заключавайки с твърдението, че „мечът е оста на света“. Като сравнява след това своя идеал с реалното положение на армията във Франция, Дьо Гол апелира да се върне на армията достойното за нейната мисия място. Ето защо според него елитът на армията, кадровите офицери, трябва да искат това място и съзнавайки ролята си, да се гордеят, че принадлежат към армията — защитница на националното величие и безопасността на родината.

„Военният дух — пише той, — изкуството на войника, неговите достойнства са неделима част от човешките ценности. Настанало е време, когато военният елит трябва отново да се проникне от съзнанието за своята първостепенна роля и да се съсредоточи върху своята цел — войната. Този елит трябва да вдигне глава и да устреми поглед към върховете. За да се изостри шпагата, дошло е време да се възстанови философията, присъща на положението на военния елит.“

За изграждането на тази философия е необходимо преди всичко да се разбере същността на войната и принципите за нейното водене. Според Дьо Гол в тази работа не може да има някакви веднъж завинаги установени рецепти и закономерности, защото на война, както и в живота, може да се случи всичко. И тук той отново развива своята военна доктрина „за обстоятелствата“, която и по-рано противопоставял на официалните военни теории. Действията на армията трябва да се направляват от такива ръководители, които са готови на всичко и са способни правилно да действуват дори в съвършено немислима ситуация, където са неприложими никакви военни доктрини и където може да помогне само интуицията. И Дьо Гол се обръща към Бергсон, издигайки военното дело в ранг на висока философия и изкуство.

„Бергсон е посочил — пише той — че за установяване на пряк контакт с действителността човешкият разум трябва да придобие интуиция, съчетавайки инстинкта с разума... Инстинк-

тът е способност, която най-тясно ни свързва с природата. Благодарение на него ние достигнахме до най-дълбокия смисъл на явленията и откриваме тяхната скрита хармония... С военния ръководител става нещо аналогично на това, което отличава дейността на артиста. Той не пренебрегва разума. С негова помощ се опира на науката, навика и знанието. Но творчеството в своята същност е възможно само чрез прилагане на инстинкта, на вдъхновението, без които е невъзможен пряк допир със сияещата природа. За военното изкуство може да се каже това, което Бейкън е казал за другите изкуства: то е човекът, съединен с природата."

В разсъжденията за първостепенното значение на интуицията, инстинкта, вдъхновението, усета, таланта, гениалността и т. н. за военния, офицера или пълководеца няма нищо особено ново. Още Наполеон казвал, че военното изкуство е „рожба на смъртен и богиня". Дьо Гол само свързва тази идея с философията на Бергсон, според своето разбиране, естествено. По този път довежда читателя до главния проблем на книгата: ролята на пълководеца и неговите качества. Съвършено очевидно е, че щом става дума за интуицията като най-важно качество на военния ръководител, то той трябва да бъде човек необикновен, надарен от самата природа с чудесния дар на всичко постигащия инстинкт, способен да действува в най-страшните обстоятелства на войната. Какъв трябва да бъде всъщност този човек на действието? И тук именно Дьо Гол започва да рисува портрета, който не е възможно да не се познае, защото това е неговата собствена личност! „Силните личности — пише той, — създадени за борба, изпитания, велики събития, не винаги въплътяват превъзходство или външна привлекателност, приятна във всекидневния живот. Бележитите характери обикновено са сурови, необщителни, понякога жестоки. Ако дори стоящата долу маса признава превъзходството им и неволно им отдава дължимото, много рядко се случва да ги обича и покровителствува. При провеждане на избор с по-голяма готовност се спират на тези, които им се харесват, а не на тези, които заслужават това."

В тези думи явно се долавя възмущението на офицера, когото 12 години са държали в чин капитан заради твърде самостоятелния му характер и начин на мислене. Но той не е обезкуражен — за това свидетелствува и самото появяване на

книгата му. Дьо Гол старателно описва в нея образа на човека на действието, същия този образ, в който той цял живот ще се стреми да въплъти себе си. Впрочем с много свои черти, с личните си качества той съответствува вече на своя идеал. С една дума, в книгата „Върху острието на шпагата" Дьо Гол изгражда собствената си статуя.

Ето как той описва този човек на действието, вожда, който разчита само на себе си и на развоя на събитията: „Далеч от мисълта да се прикрива зад йерархията, зад книжата, да се спотайва зад отчетите... той решително става господар на действията, защото, ако се намеси в тях, те му се подчиняват. Ако се намира на висотата на положението, тогава постига успех, ако не му се удаде да спечели, поема върху себе си всички тежести, понасяйки ги не без известно горчиво удовлетворение. Накъсо казано, той е борец, който намира в себе си извора на енергия и своята опорна точка, актьор, който повече се стреми към успех, отколкото към печалба, и плаща дълга си със собствени пари. Човекът с воля придава на действието благородство: без него е тежка участта на роба, благодарение на него играта на героя е божествена..."

Човекът на действието не само не се страхува от трудностите — те го привличат, „защото, борейки се с тях, той получава самоизява. Само от него зависи ще излезе ли той победител или ще претърпи поражение... Каквото и да се случи, само върху него пада суровата радост на отговорността."

Дьо Гол неведнъж се връща на мисълта, че силната личност неизбежно има качества, които във всекидневния живот предизвикват недоволство и неразбиране. Надменността му дразни висшестоящите, педантичната му взискателност — подчинените. „Но щом събитията вземат страшен характер — продължава Дьо Гол, — опасността приближава и делото за общото спасение иска незабавна инициатива, готовност за риск, твърдост, всичко се променя и справедливостта встъпва в правата си. Някаква могъща вълна изтласква на преден план човека на характера. Ползуват се от неговите съвети, възхваляват таланта му и той получава своята пълна стойност. Естествено възлага му се най-трудната задача, главната роля, решаващата мисия. Разглежда се всичко, което предлага, приема се всичко, което иска. Впрочем от момента, когато са го повикали, не злоупотребява с доверието и се проявява с добрия си гений.

Спасител, той не се сеща за реванш, защото дейността го поглъща изцяло."

В главата „За престижа" Дьо Гол обобщава конкретните рецепти за поведението на великия човек. Те ще станат за него железни правила и той ще се стреми никога да не отстъпва от тях. Главното от тези правила се свежда до поддържане на престижа с всички средства, включително актьорството и комедиантството.

„Престижът не може да се поддържа без тайнственост, защото това, което е твърде добре известно, не предразполага към преклонение. Необходимо е в замислите, маниерите и проявите на ума да има нещо неразбираемо за другите, нещо, което интригува, вълнува, държи в напрежение. Подобна сдържаност на душата обикновено е невъзможна без сдържаност в жестовете и думите. Възможно е тя да е само привидна, но именно въз основа на нея много хора си съставят мнение.... От хората, които командуват, по-незначителните се държат просто и откровено пред войските, докато действително великите се отнасят грижливо към своите прояви. Те правят от това изкуство, което Флобер много добре е определил, когато в „Саламбо" е нарисувал ефекта, произведен върху колебаещите се войници от появата на Хамилкар. Всяка страница от „Коментариите" на Цезар ни показва, че той е премислял своите публични жестове. Известно е как Наполеон се е грижил да завладее въображението винаги, когато се е показвал...

Сдържаност, характер, величие — тези условия на престижа са необходими за осъществяване на усилията, но те не се харесват много на мнозинството. С най-тайните фибри на душата си силната личност чувствува непрекъснато напрежение, постоянен риск. В резултат на това състояние тя изпитва вътрешна борба — по-слаба или по-остра — в зависимост от темперамента, която не престава нито за миг да терзае душата ѝ както власеницата жули при всяка крачка тялото на каещия се грешник. С това се обяснява причината на непонятните оттегляния: хора, преуспели във всичко, ползуващи се с доверие, често свалят от себе си тежкото бреме. Освен това, намирайки се на разстояние от другите, вождът се лишава от възможността да бъде в непринудени отношения с хората, отказва се дори от сладостна дружба. Той се обрича на самотност, в което, по израза на Фаге, се състои „бедността на

великите хора". Удовлетвореността, вътрешният мир, радостта, т.е. всичко, което съответствува на понятието щастие, е изключено за вожда... Меланхолията е присъща на всичко величествено, било то хора или вещи. Пред древен и величествен паметник някой казал на Бонапарт: „Това е печално!", а той отговорил: „Да, това е печално, както величието!"

Някои разсъждения на Дьо Гол за нормите на поведение на човека на действието, на вожда, предизвикват учудване и насочват мисълта към цинизъм. Така той пише, че „човекът на действието почти не мисли за себе си без известна доза егоизъм, надменност, съмнение, хитрост". В друг случай говори, че „политическият деец пуска в ход цялото си майсторство, за да съблазни тълпата, като скрива за известно време истинските си цели и ги разкрива само в подходящия момент. За да стане господар, преструва се на слуга."

В книгата „Върху острието на шпагата" Дьо Гол разглежда много други въпроси, като подготовката на въоръжените сили и тяхното използуване от държавата, проблема за взаимоотношенията между правителството и командуването, различни аспекти „на филисофията на действието" и др. Във всичко това има много милитаризъм, национализъм, своеобразен култ към личността. В книгата няма и следа от демократизъм, защото в нея народът фигурира само в ролята на пасивна тълпа, която има нужда да бъде ръководена от силен човек. Във всеки случай съдържанието на книгата е продиктувано от най-добри намерения, тревога за съдбата на Франция в една бъдеща война, загриженост за нейната безопасност. Книгата е пронизана от начало до край от лесно доловими между редовете честолюбиви стремежи на автора към нещо, и на самия него неясно, но обезателно велико, изключително. Показателен е подборът на епиграфите, с които Дьо Гол е украсил както своето произведение изцяло, така и всяка глава поотделно. Книгата започва с думите на Шекспировия Хамлет: „Да бъдеш велик — значи да водиш велика битка." Предоставено е място и на Гьотевия Фауст: „Словото ли е било в началото? Не, в началото е било делото!" А главата „За престижа" е украсена с девиз от Вилие дьо Лил-Адан: „Носи в гърдите си собствената си слава".

Явно Дьо Гол е обзет от решението да влезе във велика битка, да извърши велико дело и да постигне велика слава,

още повече че сега в ръцете му е създаденото от него пособие, което ясно показва как трябва да действува, за да стане Дьо Гол...

Ето един отзив от известния ляв английски историк и журналист Алигзандр Верт за тази книга: „Очеркът „Върху острието на шпагата" ясно разкрива огромната ерудиция на Дьо Гол, неговия рядък класически литературен стил и висок ум. Но този очерк също така отразява твърдото съзнание за собственото му превъзходство и непоколебимата му вяра, че е човек, пратен от съдбата. И осем години преди това се дава отговор на въпроса защо той „се разбунтувал" през 1940 година. Силният характер, авторитетът и вярата са според Дьо Гол трите главни елемента, които създават великия пълководец и вожд. И в трите глави намираме места, които разкриват пред нас работата на „тайнствения" ум на Дьо Гол."

Ще се върнем обаче към конкретните обстоятелства на неговия живот, от който малко ни откъсна (а може би и приближи до неговото разбиране) книгата „Върху острието на шпагата". През 1932 г. Дьо Гол бил преместен от щаба в Бейрут отново в Париж. За разлика от Бонапарт, който, връщайки се някога от същите тези места, извършил преврата на 18 брюмер, Дьо Гол заел скромното място на секретар на Висшия съвет на националната отбрана — постоянен орган при министър-председателя, който се занимава с подготовката на държавата за война. Но това все пак е повишение, нова крачка в неговата кариера, още повече че наскоро, през 1933 г., той бива произведен в чин подполковник.

Сега положението на Дьо Гол му давало възможност да бъде твърде близо до хората и учрежденията, които решавали съдбата на Франция. Можел да съди за държавните мероприятия не само въз основа на вестникарските сведения или разговори с колегите си, а по стаиалите му достъпни най-важни тайни документи, планове и решения. Всичко това представлявало за него огромен интерес и той напълно се отдал на новата си работа. Във Висшия съвет на националната отбрана работил от 1932 до 1937 г. с изключение на един непродължителен период, прекаран в Центъра за висши военни изследвания, който в армията наричали „школа за маршалите".

Дьо Гол изучавал различните политически, технически и административни проблеми на отбраната на страната. Въз-

ложили му разработката на мероприятия по мобилизиране на администрацията, промишлеността и комуналните служби в случай на война. Той даже участвувал в разработката на плановете за разоръжаването и безопасността, които Франция беше внесла в Обществото на народите. Известно е с какъв скептицизъм, ако не и презрение се отнасял към тези планове. Особено много време и сили изразходвал за проекта на закона за организация на държавата във време на война. Налагало му се да преработва този проект десетки пъти. „Изпълнението на тези задължения — спомня си Дьо Гол, — участието в съвещания, общуването с различни политически дейци ми помогнаха да се убедя в огромните възможности на нашата страна, но в същото време и в безсилието на нейния държавен апарат."

Историята на подготовката на закона за организация на страната във време на война особено много обогатила Дьо Гол. Той се занимавал с тази работа повече от шест години. Първият проект на този закон бил изработен още през 1923 година, а през март 1927 година Камарата на депутатите го одобрила, но сенатът внесъл поправки. Законът бил върнат отново в камарата, където пак бил одобрен, но сенатът отново внесъл поправки. Проектът бил изоставен. На Дьо Гол предложили да обнови проекта, което той и направил. Обаче в разгара на икономическата криза никой не искал да се занимава с него. Тогава Дьо Гол решил да прибегне до своя обичаен способ и да привлече вниманието на обществеността. През януари 1934 г. напечатал в списание „Ревю милитер франсез" статията си „Икономическата мобилизация зад границата". Наложило се обаче още година и половина да се правят всевъзможни съгласувания, за да може проектът да се внесе в парламента, който след дълги протакания го одобрил едва през 1938 г., само 18 месеца преди началото на войната...

Но това все още бил изключително успешен изход на работата в сравнение с пълната безрезултатност на всички опити френската армия да се подготви за войната, която, както ставало все по-очевидно, ще й се наложи неизбежно да води. Сега, когато Дьо Гол можел отблизо да наблюдава дейността (повярно бездействието) на френския военен апарат, той с огорчение се убеждавал, че Франция отново изостава с една война. Военните ръководители мислели изключително с понятията на

войната от 1914—1918 г., още повече че те носели с гордост лаврите на победители. Съставът на френския генерален щаб оставал непроменен от 1919 година. Начело на армията все още се намирали грохнали пълководци от миналата война. Маршал Петен бил подпредседател на Висшия военен съвет до 1931 г., после го сменил Вейган, а след него чак до разгрома през 1940 г. този пост се заемал от Гамлен. Живеейки само със спомените за миналата война, те напълно произволно формулирали поуките от нея. Грижливо скривали цената, която струвала на Франция победата — книгите за войната се подлагали на особена цензура. Например малцина знаели, че френската пехота загубила в убити и ранени 70 процента от своя състав, а германската — 40 процента. Френската армия посрещнала миналата война с лозунга „настъпление на всяка цена". Сега тя се готвела за „отбрана на всяка цена". Външно изглеждало, че не са забравени уроците от миналата война. Но това било фикция, защото условията рязко се били изменили. И едната, и другата тактика се оказали гибелни за Франция. Дьо Гол бил прав, като мислел, че няма нищо по-опасно за нацията от страха свободно да се обсъждат резултатите от последната война.

От 1921 г. Петен упорито строял линии от укрепления покрай североизточната граница на Франция. Но границата с Белгия не се укрепявала. Когато през 1934 г. Петен станал военен министър в правителството на Думерг, той незабавно заповядал да се прекрати работата по строителството на някои укрепления по френско-белгийската граница. Ардените са непроходими, уверявал старият маршал.

Всяко предложение да се снабди армията с най-нова техника се отхвърляло. Дори обикновената моторизация се обявявала за вредна. Генералният инспектор на кавалерията и член на Висшия военен съвет генерал Брекар нарекъл плана за механизацията на две дивизии „най-опасна утопия". Авиацията се създавала с оглед на отбраната. Почти не се произвеждали бомбардировачи, а за щурмови самолети и не мислели. Танковете били само в състояние да поддържат пехотата. Те били разпръснати по разните части и били бавноходни и въоръжени с твърде леки оръдия. Артилерията можела да действува само от по-рано подготвени позиции и не била пригодна за маневрени и настъпателни действия. Не се били погрижили

за най-елементарното. В началото на войната се откril недостиг от револвери, обувки и одеяла. Армията можела да бъде готова за война едва през 1942 година.

Тъй като през 1939 г. Франция не излизала от жестоката финансова криза, всички правителства одобрявали бездействието на генералите: така армията искала по-малко пари. Пък и средствата, които се отпускали, се изразходвали по най-нецелесъобразен начин. 66 процента отивали за заплати на офицерите, 10 процента за издръжка на войниците и само 24 процента се изразходвали за осигуряване на армията с оръжие и пр.

Петен, Вейган и другите обшити със златни галуни старци си представяли бъдещата война като спокойно изчакване на неизбежния крах на Германия поради блокада и изтощение. Френската армия, прикрита зад бетонната линия Мажино, трябвало само да издържи неприятната скука, изчаквайки търпеливо разрухата на Германия. Главното е тя да се бие колкото може по-малко.

Тази военна доктрина била обрекла на пасивност и изолация и френската дипломация. Съюзниците на Франция на изток — Полша, Чехословакия, Югославия и др., — както ставало все по-ясно, били обречени да станат първата жертва на Германия. Но тъй като Франция заявявала, че няма намерение в една бъдеща война да извежда своите войски отвъд пределите на собствените си граници, на каква помощ от нейна страна можели да разчитат те? „Малката Антанта“ се разпадала. Стратегията на политическа и военна пасивност съдържала, още една, особено фатална за Франция грешка, която Дьо Гол веднага почувствувал. „Струва ми се — спомня си той по-късно, — че по този начин ние отдалечаваме Русия от нашия съюз...“

Работата на Дьо Гол като секретар на Висшия съвет на националната отбрана му позволявала да види и разбере всичко това. Но що се отнася до възможностите му да действува, при скромното му служебно положение на подполковник те били много ограничени. Разбира се, удавало му се малко да подобри този или онзи проект, до известна степен да ускори придвижването му, както било със Закона за организацията на държавата във време на война. Но подобни дребни успехи, които не се отнасяли до главното, което вълнувало Дьо Гол,

не можели да го задоволят. Той мечтаел за дела от съвсем друг размах. Ясно било, че трябвало да действува. Досега в своите статии и книги той само издигал идеи, при това от най-общ характер, когато ставало дума за френската военна доктрина или за същността и ролята на войната, армията, пълководеца, както в книгата му „Върху острието на шпагата". Даже ако в Дьо Гол бяха се вслушали по-внимателно, от тези абстрактни замисли трудно би могло да се очакват незабавни реални последици. Той съзнавал необходимостта да се изтъкнат други, по-конкретни практически предложения. Но какви? Било невъзможно да получи отговор на този въпрос от хората, които го заобикаляли в службата. Около маршал Петен и нему подобните царяла атмосфера на угодничество. От техните възгледи, които Дьо Гол съвсем не споделял, трябвало само да се възхищават.

От 1932 г. обаче, когато се върнал в Париж, Дьо Гол получил възможност да се свърже с хора от друг кръг. Подполковник Люсиен Нашен, симпатията и доверието на когото той отдавна вече бил спечелил, го запознал с един странен, но много интересен човек. Това бил 80-годишният запасен офицер Емил Мейер. Някога той се учил в един лицей с Жофр, а негов другар в политехниката бил Фош. Но докато те станали маршали и попаднали в редицата на великите пълководци, Мейер останал до края на дните си скромен подполковник. Това било напълно закономерно, защото Мейер се отличавал с оригиналността на възгледите си, с необикновена образованост и честност. Започнал да „разваля" кариерата си още през 1895 г., когато открито заявил, че не вярва във виновността на Драйфус. А наскоро този офицер издал брошурата си „Стига армии, стига войни!". Не е трудно да си представи човек как се е отнесло началството му към тези му постъпки. През 1917 г. той се опитал да помогне на приятеля си Люсиен Нашен, попаднал в плен при немците, и написал писмо до началника на немските лагери за военнопленници, в което молил да освободят Нашен. За да поласкае немците, в писмото си превъзнасял „величието на душата на немския народ". Френската военна цензура, разбира се, задържала писмото и Мейер отново си имал неприятности. Ето така той „изграждал" военната си кариера. Но този човек живеел в сферата на духовни интереси. На младини бил приятел на един от видните представители на

френската буржоазна мисъл от XIX век — Иполит Тен. Поддържал близки връзки с най-големите писатели, с политически дейци. С него кореспондирал например Роже Мартен дю Гар, лауреат на Нобеловата награда за литература.

Човек с изключителна интелектуална любознателност, Мейер станал военен теоретик и журналист. Множество статии излезли изпод перото му и някои от тях се отличавали с поразителна прозорливост. През 1903 г., когато официалната френска военна мисъл подготвяла плановете за настъпление на всяка цена, той предсказал, че войната ще бъде позиционна и силата на огъня ще направи много трудни активните настъпателни операции. Дали Петен не е заимствувал от него преклонението си пред превъзходството на артилерията? Навремето именно благодарение на тези възгледи бъдещият маршал бил уважаван от младия Дьо Гол.

Дьо Гол направил силно впечатление на Мейер с твърдия си характер, с непоколебимостта на убежденията си, с принципността си и със стремежа си към действие. Старецът изведнъж се привързал към този особен офицер, който рязко се отделял от военната среда по независимостта на разсъжденията и поведението си. Люсиен Нашен запознал Дьо Гол и с други интелигенти — военни и цивилни. Образувал се кръг, душата на който бил Емил Мейер, а негов център постепенно ставал Дьо Гол. Така се появили, може да се каже, първите голисти. Цялата тази компания се събирала всеки понеделник в кафене „Дюменил", срещу гарата Монпарнас. Дьо Гол често ги канел у дома си на ул. „Сен Франсоа-Ксавие". Дълги беседи се водели в салона на зетя на Мейер Гринбаум-Бален в неговата квартира на бул. „Босежур". Това общество ще бъде в продължение на шест години своеобразно духовно убежище за Дьо Гол. Тук той проверявал верността на своите мисли, като ги поставял на обсъждане, и научавал много нови неща. Особено голямо значение за него имало общуването му с Емил Мейер, който според мнението на Жан Лакутюр „може би е единственият освен Андре Малро, който оказал пряко влияние върху съзнанието и живота на Шарл дьо Гол." Лакутюр твърди също че в беседите между Мейер и Дьо Гол се родила идеята за създаване на професионални бронетанкови въоръжени сили — идея, която ще стане наскоро бойна програма на Дьо Гол.

Тази идея била посрещната с въодушевление. Снабдяването

на армията с нова техника и във връзка с това революционните изменения в тактиката, оперативното изкуство и в самата стратегия били неизбежна последица на промишленото развитие и на новите технически постижения. Английският военен теоретик Лидъл Харт пише, че „развитието на бензиновия мотор и на гъсеничния двигател открива перспектива за създаване на бързопридвижващи се механизирани сухопътни войски. Механизацията на войските от своя страна увеличава шансовете за разгрома на главните сили на противника, без да е необходимо да се водят големи сражения. Противникът може да бъде разгромен чрез нарушаване от механизираните войски на линиите му на снабдяване и управление, а също и чрез пробив с танкове в дълбокия му тил. Механизираните сухопътни войски от нов тип така също, както и военновъздушните сили, макар и в по-малка степен, могат да нанесат преки удари в сърцето и по нервната система на вражеската страна."

Дьо Гол познавал добре военната история и можел да посочи много сражения от далечното минало, в които рицарската конница вършела чудеса. По действие и неуязвимост тя можела да се сравни със стенобойната машина. Сега вместо коне има мотор, а вместо ризници и шлемове — броня. Танковете са оръжието, което е призвано да изиграе решителна роля. Именно те ще спасят Франция.

Дьо Гол отдавна разбрал, че Франция не може да съперничи с бъдещия си противник, т. е. с Германия, по количеството на войските си, тъй като нейното население е по-малко. Освен това именно през 30-те години Франция преживявала невиждан демографски упадък. Преди Първата световна война се раждали 830 хиляди души годишно, а през 30-те години — 620 хиляди. Започнали да умират повече хора, отколкото се раждали. Преди един век французите представлявали една шеста от населението на Европа, а сега — една шестнадесета. Трябвало да се компенсира този трагичен упадък на френските човешки ресурси. С една дума, от каквито и страни да обсъждали проблемите на безопасността на Франция, Дьо Гол и Емил Мейер неизменно стигали до извода, че е необходимо да се създаде мощна, подвижна, ударна, но немногочислена армия. Всичко навеждало на мисълта за танковете.

Дьо Гол внимателно следял военната литература и практиката на различните армии. И навсякъде намирал потвър-

ждение на правилността на своята хипотеза. Още през Първата световна война англичаните успешно използували отделен танков корпус. Английският генерал Фулър и споменатият вече Лидъл Гарт в онези години поддържали идеята за самостоятелно използуване на големи бронетанкови съединения.

Опити от същия род се предприемали и във Франция въпреки пренебрежителното отношение към танковете от страна на военното ръководство. Генерал Етиен на 17 април 1917 г. строил пред пехотните дружини специално създадено от него танково съединение. След войната през 1920 г. генерал Етиен предложил да се създаде армия от 100 хиляди души, способна да премине 80 километра за една нощ. Ударната сила на тази армия трябвало да се състои от корпус в състав 4 хиляди танка и 20 хиляди войници. В армията нарекли генерал Етиен „баща на танковете". През 1928 г. генерал Думенк предложил на висшето командуване проект за създаване на бронетанкова дивизия. Проектът не бил приет. Наистина през 1933 г. в лагера Сюип събрали от различните войскови части едно ядро на лека танкова дивизия. Но тя била предназначена само за разузнаване и охрана.

Френското върховно командуване не искало и да чуе за широко и самостоятелно използуване на танкови съединения. Съставената през 1921 г. под ръководството на Петен „Временна инструкция по тактическото използуване на големи съединения" била в сила и сега. В това бойно наставление се говорело, че пехотата е главната ударна сила, че нейното настъпление трябва да се „предхожда, поддържа и съпровожда от огъня на артилерията при възможната помощ от страна на танкове и авиация". Категорично се нареждало танковете да се използуват само като сила за поддържане на пехотата. Това било тактиката на войната от 1914—1918 година.

Между това в Германия се отнасяли към този въпрос по съвсем друг начин. Германските бойни устави предвиждали самостоятелни действия на танковите съединения, които трябвало напълно да използуват предимството си в бързото си придвижване и в огневата си мощ.

Дьо Гол смятал, че е недопустимо повече да се забавя провеждането на новите му идеи, защото всеки ден все повече се убеждавал в близостта на войната. И той енергично се заловил да разработва плановете си. Разбирайки, че да ги предлага в

рамките на военната йерархия би било наивно, той решил открито да ги изложи пред обществеността. В своите „Военни мемоари“ пише: „През януари 1933 г. Хитлер стана пълновластен господар на Германия. От този момент събитията трябва неизбежно да се развиват в стремителен темп. Тъй като не се намери никой, който да предложи нещо, отговарящо на създалата се обстановка, сметнах за свой дълг да се обърна към общественото мнение и да изложа свой собствен план. Но понеже това може да има определени последици, би трябвало да се очаква, че ще дойде ден, когато общественото мнение ще ми обърне внимание. Не без колебание след двадесет и пет годишно подчинение на официалната военна доктрина аз реших да изляза на сцената.“

Ще забележим, че това „подчинение“ той отдавна вече носел със свито сърце. Да, а „колебанията“ му били твърде къси. Нали се е надявал, че най-после ще му „обърнат внимание“...